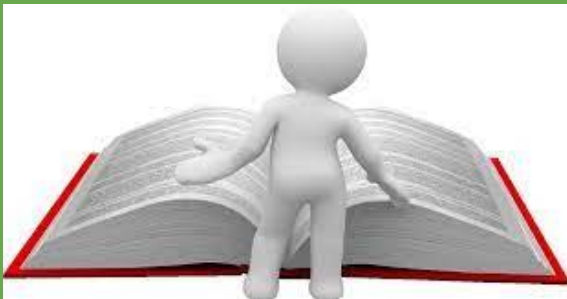

**СОЦІОЛОГІЯ
ЯК
НАУКА ПРО
СУСПІЛЬСТВО**

ПЛАН

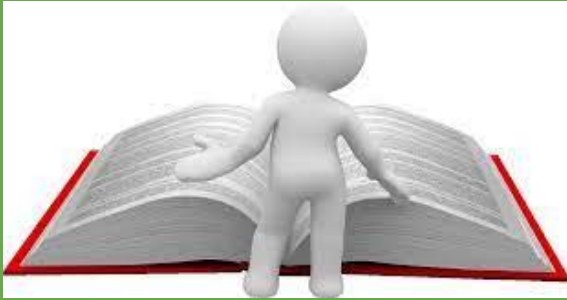
- 1) **Поняття соціології, її об'єкт, предмет, категорії**
- 2) **Структура системи соціологічного знання**
- 3) **Основні завдання та функції соціології**

Термін “соціологія”
походить від латинського
societas (суспільство) та
грецького *logos* (слово,
вчення).

*Соціологія - наука про суспільство та
закономірності, що проявляються в суспільних
явищах.*

*Виокремленню її в самостійну науку сприяли глибокі
соціальні зміни, пов'язані з переходом від
традиційного до індустріального суспільства.*

Групи факторів, що сприяли процесу виникнення сучасної соціології

1. Соціально-економічні фактори – індустріальна революція, ринок вільної праці, розвиток торгівлі та ін.
2. Соціально-політичні фактори – новий соціальний порядок, панування буржуазних шарів, державна бюрократія, парламентаризм і т. ін.
3. Інтелектуальні фактори – філософські ідеї епохи Просвітництва, з її духовними орієнтирами – гуманізмом, раціоналізмом, свободою особи, ідеями Вольтера, Руссо, Сен-Симона та ін.

В науковий обіг поняття «соціологія» в першій третині ХІХ ст. ввів О. Конт, родоначальник позитивізму (напрям в соціології, який характеризується вимогою того, щоб наука мала справу лише з об'єктами, які піддаються спостереженню).

У праці «Курс позитивної філософії» (1838) він обґрунтував необхідність наукового підходу до вивчення суспільства і позначив поняттям «соціологія» універсальну науку, яка вивчає суспільство «позитивно», тобто спираючись на достовірні факти.

Огюст Конт (1798-1857) - французский вчений, родоначальник позитивізму

Еміль Дюркгейм
(1858-1917)-
французский
соціолог і філософ,
один із
засновників
соціології як науки

**Першим, хто дав «вузьке»
трактування соціології як науки,
був Е. Дюркгейм.**

**Саме з його ім'ям пов'язаний
перехід соціології від науки, що є
тотожною суспільствознавству, до
науки, що зосереджена на вивченні
соціальних явищ, процесів та
відносин, тобто самостійної науки,
яка межує з іншими науками про
суспільство.**

Розвиток соціології йшов двома шляхами:

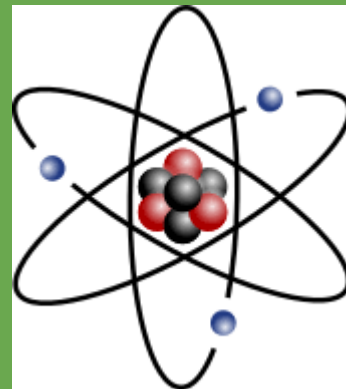
– за рахунок запозичення з інших наук пізнавальних засобів (методів, методик, понять) з подальшою адаптацією до дослідницьких інтересів соціології. Особливо багато запозичила соціологія з біології, філософії, психології, статистики, математики;

– за рахунок внутрішніх резервів.

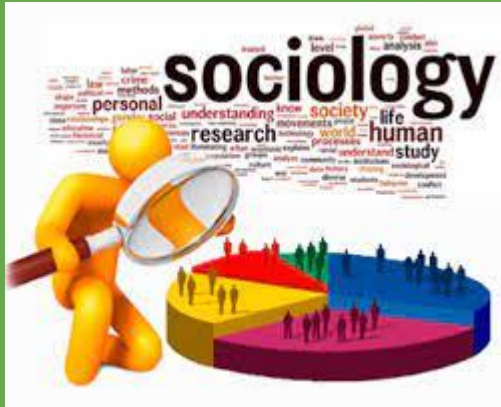
Соціологія розвивалась швидкими темпами, спочатку у вигляді національних шкіл, а потім – інтегруючись в єдиний загальноприйнятий комплекс знань, течій, парадигм.

Сучасна соціологія є складною системою ідей, гіпотез, концепцій, теорій, методів дослідження й способів інтерпретації соціальних явищ.

ОСНОВНІ РИСИ РОЗВИТКУ СОЦІОЛОГІЇ ЯК НАУКИ:

- ❑ **інтернаціоналізація** (зростання кількості праць з соціології у всіх цивілізованих державах світу);
- ❑ **академізація** (перетворення соціології в академічну науку, яка посідає чільне місце в університетських програмах);
- ❑ **експертизація** (широке залучення соціологів як експертів до діяльності державних, громадських організацій, до праці в галузі соціальної роботи);
- ❑ **фактографізація** (зростання її об'єктивності, точності й індуктивності, вдосконалення кількісних та якісних методів досліджень, поліпшення техніки їх проведення);
- ❑ **диференціація** (зростання її спеціалізацій, виникнення нових галузей всередині соціологічної науки).

Сучасна соціологія поділяється на низку пануючих парадигм і відповідних шкіл та напрямів.

Соціологія – поліцентрична, поліпарадигмальна, з багатьма пізнавальними технологіями наука, що вивчає форми, закони та закономірності конструювання, функціонування та розвитку соціальної реальності через взаємодію індивідів та їх груп і спільнот.

ОСОБЛИВІ РИСИ СОЦІОЛОГІЇ ЯК НАУКИ:

- Соціологія водночас є наукою теоретичною та емпіричною. Теорія спирається на систематизовані спостереження соціальної дійсності, яка піддається квантифікації, тобто кількісному виразу якісних ознак, виміру, точним методам аналізу.
- Соціологія – наука про сучасне, тобто суспільство в його актуальному стані, а це означає, що предмет науки пов'язаний не просто з соціумом, взятим поза часом і простором, а з конкретно-історичним соціальним організмом.
- Соціологія вивчає суспільство як цілісну соціальну систему.

Вихідним для розуміння особливостей об'єкта соціологічного пізнання і визначення предмета соціологічної науки є **поняття соціального.**

Соціальне явище або процес виникає тоді, коли поведінка навіть одного індивіда підпадає під вплив іншого або групи (спільноти) незалежно від того, чи присутні фізично індивід або спільнота.

Поняття соціального можна визначити як сукупність певних рис та особливостей суспільних відносин, інтегрована індивідами чи спільнотами у процесі спільної діяльності в конкретних умовах, яка виявляється в їх стосунках, ставленні до свого місця в суспільстві, явищ і процесів суспільного життя.

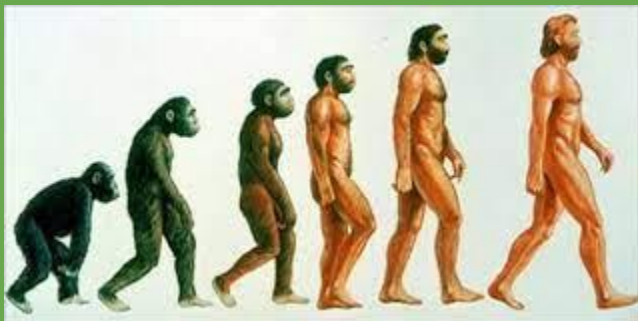
ОБ'ЄКТ СОЦІОЛОГІЧНОГО ПІЗНАННЯ:

- суспільство як цілісна соціальна реальність;
- емпірично надана реальність, що відбиває той чи інший бік соціального життя;
- цілісний розвиток та функціонування суспільства;
- об'єктивні соціальні явища суспільства, а саме: соціальні зв'язки, відносини і процеси, соціальні інститути та організації, соціальні спільноти та групи, соціальні суб'єкти тощо.

Предмет соціології – це відтворення соціальної реальності на абстрактному рівні шляхом виявлення значущих з практичної точки зору закономірних зв'язків і відносин. Це найбільш значущі властивості, сторони, характеристики, особливості суспільства, які підлягають безпосередньому вивченню або пізнанню яких особливо важливе для вирішення певної проблеми (теоретичної або практичної).

Оскільки соціальна реальність постійно змінюється, то предмет соціології також не може бути стабільним. Його розвиток залежить від двох вирішальних факторів: прогресу самого наукового знання і мінливих потреб суспільства, соціального запиту.

Предмет соціології має історичний характер і може змінюватися згідно з завданнями, які вирішують наука, суспільство в цілому. Саме потреби практики висувають на кожному етапі життя суспільства нові вимоги до предметної сфери соціології.

Якщо з другої половини XIX ст. предметне поле соціології обмежувалось вивченням суспільства у національних кордонах, то наприкінці XX ст. у світі дедалі більшої сили набирають взаємопов'язані процеси переходу до нового типу суспільства – постіндустріального, а також глобальних трансформацій. Глобалізація й спричинила розширення предметного поля соціології від одного суспільства до людства загалом, до світової мегаспільноти, яка формується.

Існують два підходи до трактування предмета соціології:

1) **макросоціологічний**: предмет соціології трактується як наука про цілісність і системність суспільства та у виділенні таких головних аспектів предметної галузі, як соціальна структура, культура, соціальні інститути всезагального характеру, глобальні соціальні процеси і зміни.

2) **мікросоціологічний**: акцентує увагу на сфері людської поведінки та свідомості, ставить у центр уваги людину в її повсякденному житті, в усьому багатстві її зв'язків та взаємодій з іншими людьми. Тут на першому плані – поняття соціальної поведінки індивіда, її механізми включно з міжособистісною взаємодією, мотивацією, стимулами.

Поєднати ці підходи й уникнути крайнощів кожного дозволяє поняття **«соціальна спільнота»** як основна категорія та ядро предмета соціології. Це поняття враховує й всезагальні форми соціальної організації, й індивідуальну складову соціального – людину-особистість.

Основним предметом соціології є загальні та специфічні закони та закономірності розвитку і функціонування історично визначених соціальних систем (на рівні суспільства загалом), механізми дії та форми прояву цих законів та закономірностей в діяльності особистостей, соціальних груп, класів, народів.

Соціальний закон – це об’єктивні, істотні, необхідні, стійкі та такі, що повторюються, причинні зв’язки між соціальними явищами та процесами як в окремих соціальних системах та підсистемах, так і в суспільстві в цілому, що виникають внаслідок масової діяльності людей.

Закони суспільного розвитку, як і закони природи, мають об’єктивний характер. Але, на відміну від законів природи, що діють і без втручання людини, **соціальні закони виникають, виявляються і реалізуються лише через діяльність конкретних людей за певних умов.**

У суспільстві діють соціальні закони різних типів та структурних рівнів:

- 1) загальні (загальносоціологічні), особливі та індивідуальні;
- 2) головні й неголовні;
- 3) причинні й функціональні;
- 3) динамічні й статичні (закони зміни, розвитку та закони функціонування, рівноваги), закони-тенденції й гігантські закономірності (групи, комплекси «споріднених» законів, пов'язаних єдиною детермінантою).

До предметних зацікавлень сучасної соціології належать:

- ❑ людина як творець соціальних відносин і суб'єкт соціальних відносин;**
- ❑ соціальні спільноти, соціальні взаємодії і відносини;**
- ❑ соціальні процеси;**
- ❑ соціальні інститути і організації;**
- ❑ соціальні рухи;**
- ❑ культурні явища;**
- ❑ суспільство як сукупність усіх засобів взаємодій.**

Наукові методи:
→ теоретичні
→ практичні
(емпіричні)

Метод в соціології – це спосіб побудови та обґрунтування соціологічних знань, сукупність прийомів, процедур і операцій практичного і теоретичного пізнання соціальної реальності. Це правила, за допомогою яких здійснюється дослідницька діяльність. Вони мають бути стандартними й однозначними.

До **теоретичних** методів також належить абстрагування – сходження від конкретного до абстрактного, від емпіричного до теоретичного.

- 1) абстрагування за допомогою відволікання** (розгляд окремих рис або властивостей об'єкта без зв'язку з іншими й об'єктом в цілому);
- 2) абстрагування за допомогою ототожнення** (вивчення об'єкта на підставі обмеженого вибору його ознак, що є певним його спрощенням та узагальненням);
- 3) абстрагування за допомогою ідеалізації** (розумове конструювання ідеальних об'єктів).

Емпіричні методи складають науковий апарат для вивчення конкретних соціальних подій та фактів.

До них належать:

- аналіз документів,
- опитування,
- спостереження,
- експеримент,
- контент-аналіз тощо.

Структура соціологічного знання – це система взаємопов'язаних уявлень, понять, поглядів, теорій соціальних процесів різних рівнів (життєдіяльність окремих людей, соціальних груп чи суспільства).

Більшість учених дотримується думки про **трирівневу структуру соціології:**

1. теоретична соціологія;
2. спеціальні соціологічні теорії або теорії середнього рівня;
3. емпіричні дослідження.

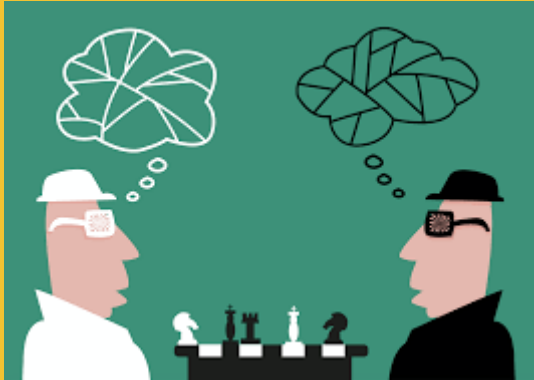

Теоретична соціологія

відповідає на два запитання:

- **Що пізнається (об'єкт)?**
- **Як пізнається (метод)?**

Теоретична соціологія концентрує основну увагу на вивченні фундаментальних наукових проблем, пов'язаних з формуванням знання про соціальну дійсність, описом, поясненням і розумінням процесів соціального розвитку, дає уявлення про суспільство як цілісний організм, систему його соціальних зв'язків, розробляє концептуальні основи соціології, методології та методи соціологічного дослідження.

Спеціальні соціологічні теорії мають вузький пізнавальний ракурс і торкаються окремих сфер суспільного життя, соціальних груп і інститутів, поєднують в собі теоретичний і емпіричний рівні дослідження, займаючи проміжне становище між фундаментальними теоріями та емпіричними узагальненнями первинної соціологічної інформації.

ВИДИ СПЕЦІАЛЬНИХ ТЕОРІЙ:

- ❑ **теорії, що вивчають закони розвитку і відтворення окремих соціальних спільнот.** До них відносять соціологію міста, села, етносоціологію, соціологію молоді, соціологію сім'ї;
- ❑ **галузеві теорії,** що розкривають закономірності і механізми життєдіяльності соціальних спільнот в окремих сферах суспільного життя. Це – соціологія політики, соціологія праці, соціологія управління, соціологія освіти, економічна соціологія тощо;
- ❑ **теорії, що аналізують окремі елементи соціального механізму.** До них відносять теорію соціального контролю, теорію соціальних комунікацій, соціологію конфлікту, соціологію девіантної поведінки тощо.

Конкретні соціологічні дослідження проводяться з метою одержання об'єктивних даних стосовно різних сторін соціальної дійсності.

Усі рівні знаходяться в тісній взаємодії, взаємодоповнюють один іншого, утворюючи єдину систему соціологічного знання.

У сучасній соціології виділяють макро-, мікро- та мезосоціологію.

Макросоціологія орієнтується на дослідження великих соціальних спільнот, на вивчення глобальних соціальних процесів, спрямована на вивчення законів і закономірностей суспільного життя людства в цілому, у сукупності його основних підсистем.

Мікросоціологія досліджує соціальні процеси, явища і тенденції, що відбуваються у відносно невеликих соціальних системах.

Мезосоціологія досліджує соціальні спільноти і групи, громади, соціальні інститути, соціальні рухи, добровільні асоціації тощо, тобто все те, що є посередником між індивідом та суспільством.

Функції соціології – це напрямки її впливу на організацію суспільства як соціальної системи, з урахуванням інтересів різних соціальних спільнот і груп.

Теоретико-пізнавальна функція забезпечує поновлення та збагачення соціологічного знання про різні сфери суспільного життя, розкриває перспективи соціального розвитку, розробляє концепції, теорії, ключові поняття й категорії на основі дослідження соціальної реальності.

Описово-інформаційна функція полягає в систематизації, описі, нагромадженні соціологічної інформації, отриманої в результаті проведення соціологічних досліджень, у вигляді аналітичних записок, різних наукових звітів, статей, книг тощо.

Світоглядно-ідеологічна функція проявляється в тому, що вона формує погляди на соціальні явища і процеси, дає їм теоретичну основу для практичних дій, спрямованих на розуміння й узгодження інтересів різних соціальних спільнот і груп.

Функція соціального планування полягає в тому, що результати соціологічних досліджень використовуються для планування розвитку різних сфер суспільного життя.

Прогностична функція реалізується в тому, що соціологія здатна виробляти науково обґрунтовані прогнози щодо тенденцій розвитку соціальних процесів і спільнот.

Критична функція проявляється в тому, що соціологія, надаючи об'єктивне знання, покликана попереджувати соціальну політику про відхилення від соціального ідеалу, сигналізувати про можливі негативні соціальні явища і наслідки.

Виховна функція полягає в тому, що соціологічні знання безпосередньо використовуються системою виховання і впливу на свідомість і поведінку людей з метою формування їх соціальних якостей, а також забезпечують передачу новим поколінням соціального досвіду попередніх поколінь.

Завдання соціології спрямовані на те, щоб отримати вірогідне знання про суспільство, вивчити його і обґрунтувати основні напрями розвитку суспільства, виявити та науково обґрунтувати механізми переходу від індивідуального до соціального, від соціального менш загального порядку до соціального більшого порядку.

Важливим завданням соціології є знаходження шляхів, засобів вирішення глобальних проблем людства, осмислення глибоких інтеграційних процесів у світовій співдружності, нових підходів до вирішення сучасних етнічних процесів.

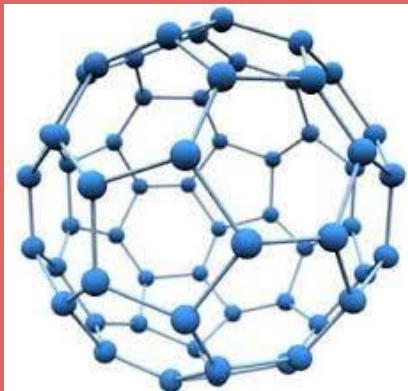
Принципово нові рішення у сучасній соціології одержує проблема людини, її поведінки та ціннісно-сміслової орієнтації у сучасному світі.

Практична спрямованість соціології

Соціологія не обмежується описом та поясненням процесів соціального розвитку, а аналізує та вказує шляхи планомірного, цілеспрямованого впливу на ці процеси, тобто її зверненість до конкретних соціальних проблем, які підлягають вирішенню шляхом соціального планування та соціального управління.

Соціологія є генералізуючою наукою.

Якщо історія є індивідуалізуюча наука, що концентрує увагу на вивченні соціальних явищ, що виступають унікальними і неповторними в часі та просторі, то соціологія вивчає властивості всього суспільства, що повторюються у часі та просторі, тобто стають загальними, спільними для всіх соціокультурних явищ.

Соціологія відрізняється від інших генералізуючих наук (політології, економіки, правознавства) тим, що вона аналізує суспільство в єдності всіх його сторін, галузей і сфер, весь соціокультурний простір.

Вона досліджує соціальний механізм функціонування економічних, політичних, правових відносин тощо. Отже, на відміну від більшості соціальних наук, що вивчають окремі підструктури (підсистеми) суспільства, окремі види відносин, соціологія вивчає суспільство як цілісність, як цілісний соціальний організм, що функціонує і постійно розвивається.

ФІЛОСОФІЯ

СОЦІОЛОГІЯ

На відміну від філософії, в соціології цілісність суспільства не має світоглядного характеру, а розкривається як конкретна соціальна реальність за допомогою не лише теоретичних, а й емпіричних методів. Соціологія не обмежується розглядом суспільства як цілісного соціального утворення, а виявляє механізми його становлення, функціонування та розвитку. Цілісність розкривається в соціології як система соціальних механізмів, що спричиняють динаміку суспільства.

Особливе місце соціології в системі суспільних та гуманітарних наук пояснюється тим, що:

- ❑ Соціологія є наукою про суспільство, його явища і процеси;**
- ❑ Загальна соціологічна теорія виступає як теорія та методологія усіх інших суспільних і гуманітарних наук, оскільки усі суспільні науки завжди містять у собі соціальний аспект, тобто закони і закономірності, які реалізуються через людей;**
- ❑ техніка і методика вивчення людини та її діяльності, розроблені соціологією, є необхідними і використовуються іншими суспільними науками;**
- ❑ склалася ціла система досліджень, які проводяться на межі соціології та інших наук.**

ДЯКУЮ

З
А
У
В
А
Г
У